מי השלוח — וארא

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְגוֹ' וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם וְגוֹ' וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי וְגוֹ' לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְגוֹ' וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה. וּלְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן כְּתִיב "וַיֹּאמֶר ה' לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה" וְגוֹ'. וְהָעִנְיָן בָּזֶה כִּי לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ נִדְמָה שֶׁמֵּחֲמַת קֹשִׁי הַשִּׁעְבּוּד וְגֹדֶל סַבְלָנוּת הַגָּלוּת כְּבָר נִזְדַּכֵּךְ לֵב יִשְׂרָאֵל וּרְאוּיִם לִגְאֻלָּה. לָכֵן שָׁאַל מֹשֶׁה "וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ" וְהֵרָאָה לוֹ הַשי"ת שֶׁאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁלְמוּ יִשְׂרָאֵל. וְזֶה שֶׁגִּלָּה לוֹ הָאוֹר מִשֵּׁם הוי"ה בָּרוּךְ הוּא בְּאָמְרוֹ "אֲנִי ה'" כִּי אֵין לְשַׁעֵר גֹּדֶל הַיִּקְרוּת מֵהַשֵּׁם הוי"ה בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁגַּם לָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם בַּשֵּׁם הַזֶּה. וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (משפטים צ"ו.) בַּר שְׁמָא יְחִידָאָה בְּרִיר דְּכָל שְׁאָר שְׁמָהָן דְּאַחְסִין לְעַמָּא יְחִידָאָה בְּרִיר מִכָּל שְׁאָר עַמִּין וְאִיהוּ שֵׁם הוי"ה דִּכְתִיב (דברים ל"ב,ט') "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ" וּכְתִיב (שם ד',ד') "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה'" בִּשְׁמָא דָּא מַמָּשׁ יַתִּיר מִכָּל שְׁאָר שְׁמָהָן. וְזֶה שֶׁהוֹכִיחַ לוֹ הַשי"ת בִּרְאָיָה אֲמִיתִּית שֶׁאִם כִּדְבָרָיו שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵמָּה מְזֻכָּכִים בִּשְׁלֵמוּת, אֲזַי כְּשֶׁתּוֹדִיעַ לָהֶם יַקִּרוּת הַשֵּׁם הוי"ה בָּרוּךְ הוּא הָיוּ צְרִיכִים לִשְׁמוֹעַ אֵלֶיךָ וְלִדְבֹק בּוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר הַשי"ת "לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'" שֶׁזֶּה הַשֵּׁם רוֹמֵז עַל שָׂכָר וְעֹנֶשׁ וּבִנְיַן עֲדֵי עַד "כִּי בְיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים", וּמֵאַחַר שֶׁכָּתוּב "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה" מִזֶּה נִתְרָאֶה מְפֹרָשׁ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִזְדַּכְּכוּ בִּשְׁלֵמוּת, וְלִפְנֵי הַשי"ת נִגְלוּ תַּעֲלוּמוֹת לִבָּם שֶׁעֲדַיִן אֵינָם רְאוּיִים לִגְאֻלָּה, וּבָטוּחַ בְּהַגִּיעַ עֵת דּוֹדִים לֹא יִתְעַכְּבוּ רֶגַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שיר ב',ח') "מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת".

וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וְגוֹ' וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים צ"ז,י"א) "אוֹר זָרַע לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה". "אוֹר זָרַע" לַצַּדִּיק הַיְינוּ שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה מְאִירִים לְהַצַּדִּיק שֶׁמְּכַלְכֵּל דְּרָכָיו עַל פִּי כְּלָלֵי הַתּוֹרָה וְלֹא יָסוּר מֵהֶם. "וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה" "יִשְׁרֵי לֵב" נִקְרָא מִי שֶׁלִּבּוֹ נִמְשָׁךְ אַחַר רְצוֹן הַשי"ת, אַף שֶׁעַל הַגָּוון נִתְרָאֶה שֶׁלִּפְעָמִים יָסוּר מִדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה, גַּם זֶה הוּא בִּרְצוֹן הַשי"ת. וּכְמוֹ שֶׁאִיתָא בַּגְּמָרָא (שבת נ"ו.) "כָּל הָאוֹמֵר דָּוִד חָטָא אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה". יַעַן כִּי לִבּוֹ הָיָה נִמְשָׁךְ אַחַר רְצוֹן הַשי"ת, וְתָמִיד מָסְכָּם בְּלִבּוֹ לִהְיוֹת מְנֻצָּח מֵהַשי"ת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים נ"א,א') "לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ" וְכִדְאִיתָא (סנהדרין ק"ז., זה"ק משפטים ק"ז.) דְּלָא לֵימְרוּ עַבְדָּא זָכֵי לְמָרֵיהּ וְזֶה שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (שיר ה', ד') "דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחוֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו", מִן הַחוֹר נִקְרָא דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מְיֻפִּים עַל הַגָּוון, גַּם בָּזֶה כְּוִן לִרְצוֹן הַשי"ת בָּעוֹמֶק, וְזֶהוּ "וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו". וְזֶהוּ "וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב" שֶׁחֵלֶק אַהֲרֹן בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא שְׁלֵימוּת בְּכָל מַעֲשָׂה וּמַעֲשֶׂה שֶׁלֹּא יָסוּר מִכְּלָלֵי דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאִיתָא בְּחֵלֶק א' (פ' קרח בענין המטות) וְהַדִּבְרֵי תוֹרָה מְאִירִים לוֹ. וּלְפִי שֶׁהַשי"ת רָצָה לְהַטְעִימוֹ מֵחֵלֶק דָּוִד הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּקְרָא "וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה", לָכֵן הָיָה זִיווּגוֹ לְשֵׁבֶט יְהוּדָה, וְלָכֵן כְּתִיב "וַיִּקַּח אַהֲרֹן" שֶׁלִּקִּיחָתוֹ הָיְתָה מְיֻפֶּה וּמְהֻדָּר גַּם עַל הַגָּוון. אֲבָל בְּאֶלְעָזָר כְּתִיב "לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל", לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה זִיווּגוֹ לִבְנוֹת פּוּטִיאֵל מְיֻפֶּה כָּל כָּךְ עַל הַגָּוון, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא פנחס א') שֶׁעָמְדוּ הַשְּׁבָטִים עָלָיו וְאָמְרוּ "רְאִיתָם בֶּן פּוּטִי זֶה" וְכוּ', לָכֵן כְּתִיב "לָקַח לוֹ" שֶׁבְּדִיעֲבַד טוֹב הוּא. וְזֶה רוֹמֵז עַל "דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחוֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו". וְעַל זֶה כְּתִיב (משלי י"ח,י') "מִגְדַּל עֹז שֵׁם ה' בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב", מִי שֶׁחוֹסֶה וּבָא בְּשֵׁם ה' יֵשׁ לוֹ מִגְדַּל עֹז, אֲפִילּוּ שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵינוֹ מְיֻפֶּה עַל הַגָּוון שֶׁנִּזְדַּמָּה שֶׁעוֹשֶׂה בִּמְרוּצָה, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ תַּקּוּפוֹת וּמִגְדַּל עֹז כֵּיוָן שֶׁהוּא שֵׁם ה', אַף שֶׁבּוֹ יָרוּץ, מִכָּל מָקוֹם מְכָוֵן לְעוֹמֶק רְצוֹן הַשי"ת, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה רַק מַה שֶּׁהוּא רְצוֹן הַשי"ת, וְזֶה "וְנִשְׂגָּב" שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה הוּא לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגַת תְּפִיסַת הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס", שֶׁהַשי"ת חָתַם עַצְמוֹ עַל זֶה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא נִשְׂגָּב מְאֹד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (במדבר כ"ה,י"ב) "לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם", שֶׁהַשי"ת חָתַם עַצְמוֹ עָלָיו.

וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת שָׁם עָרֹב וְגוֹ' וְשַׂמְתִּי פְדֻת וְגוֹ'. הִנֵּה הַשֶּׁבַע מַכּוֹת שֶׁבְּפָרָשָׁה הַזֹּאת הֵם נֶגֶד הַפָּסוּק (משלי ו',ט"ז) "שֵׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא ה' וְשֶׁבַע תּוֹעֲבוֹת נַפְשׁוֹ" כַּמְבֹאָר בְּחֵלֶק רִאשׁוֹן (פרשת וארא). וּמַכַּת הֶעָרוֹב הוּא נֶגֶד "לֵב חֹרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן", שֶׁהַשי"ת שָׁלַח לָהֶם מַכַּת עָרוֹב לְעַרְבֵּב דַּעְתָּם וְיִהְיוּ טְרוּדִים בְּצַעֲרָם, וְלֹא יוּכְלוּ לַחְשֹׁב רָעָה עַל יִשְׂרָאֵל. וּכְתִיב (ישעיה נ"ג,א') "מִי הֶאֱמִין לִשְׁמֻעָתֵנוּ", הַיְנוּ מִי הֶאֱמִין שֶׁהַשי"ת הִבְטִיחַ לָנוּ "וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא". וְכִדְאִיתָא בַּזה"ק (שלח קע"א.) בְּכָל אֲתַר "בַּיּוֹם הַהוּא" יוֹמָא בַּתְרָאָה הוּא. וְזֶה "וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא" שֶׁלֶּעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְלַמֵּד זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל וְיַגֶּלֶה מִפָּרָשׁ שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּלֵב יִשְׂרָאֵל שׁוּם מַחְשָׁבוֹת אָוֶן. וְזֶה הַפֶּלְאַת זְכוּת יִהְיֶה מִמְּקוֹר הָרַחֲמִים שֶׁנִּקְרָא פְּדִיוֹן, כִּדְאִיתָא בַּזה"ק (וישלח קע"ד:) פָּתַח וְאָמַר (איוב ל"ג:כ"ג) "אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף וְגוֹ' פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שָׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר" וְכוּ' כְּדֵין קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר "פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שָׁחַת", וְעִם כָּל דָּא לָא אַהֲדַר בְּרֵיקָנְיָא בְּגִין דְּאִתְיְהִיב לֵיהּ אַחֲרָא לְשָׁלְטָאָה עֲלוֹי וְלִיטוֹל נִשְׁמָתֵיהּ מִנֵּיהּ וְכוּ' הה"ד "מָצָאתִי כֹפֶר" לְמִפְדֵּי לֵיהּ. וְנִתְבָּאֵר הָעִנְיָן בְּהָאֲר"י ז"ל (לקוטי תורה ישעיה א') גְּאֻלָּה הֵם רַחֲמִים פְּשׁוּטִים וְכוּ' אֲבָל הַפִּדְיוֹן לֹא נַעֲשָׂה אֶלָּא בְּכֹפֶר תַּחַת דָּבָר הַפָּדוּי כְּעִנְיָן "פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שָׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר" וְכוּ'. וּבְלִקּוּטֵי תּוֹרָה (ירמיה ל"א) נִמְצָא כִּי גְּאֻלָּה גְּדוֹלָה מִפְּדִיָּה וְכוּ', הַיְנוּ שֶׁפְּדִיָּה רוֹמֵז שֶׁאֲפִלּוּ אִם מְצַד מִשְׁפָּט מַגִּיעַ עֹנֶשׁ, אָכֵן הַשי"ת יֵשׁ לוֹ עֵצוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה מ"ג,ד') "וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ", וְזֶה שֶׁכָּתוּב (תהלים ק"ל,ז') "וְהָרִבֵּה עִמּוֹ פְּדוּת וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו". וְזֶה הַפִּדְיוֹן הוּא לְמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הַהַנְהָגָה וְהַמְּצִיאוּת, כִּי סֵדֶר א ב הוּא סֵדֶר הַמְּצִיאוּת. וְעַד דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם לֹא נִמְצָא סֵדֶר א ב רַק דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִתְחִיל בְּסֵדֶר א ב. וּמִזְמוֹר ל"ד שֶׁהוּא "לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ" שֶׁהוּא א ב הָרִאשׁוֹן, כִּי מִזְמוֹר כ"ה "לְדָוִד אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא" אֵינוֹ א ב שָׁלֵם כְּמוֹ מִזְמוֹר ל"ד. וְהָאוֹת ת הִיא "תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה" שֶׁרוֹמֵז עַל פִּי סֵדֶר הַמְּצִיאוּת תְּמוּרַת טוֹב טוֹב וּתְמוּרַת רָשָׁע רַע. וְאַחַר כָּךְ כְּתִיב "פּוֹדֶה ה' נֶפֶשׁ עֲבָדָיו", אַף שֶׁמְּצַד הַמִּשְׁפָּט חָלִילָה יַגִּיעַ עֹנֶשׁ מִכָּל מָקוֹם מִצַּד הַפְּדוּת "לֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים בּוֹ", שֶׁזֶּה הוּא פִּדְיוֹן שֶׁאֲפִלּוּ נִפְסָק וְיָצָא גְּזַר הַדִּין יֵשׁ לְהַשי"ת עֵצוֹת בְּכֹפֶר וּפִדְיוֹן, כְּעִנְיָן "וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ", וְגַם בְּמִזְמוֹר כ"ה גַּם שָׁם נִכְתַּב אַחַר כֵּן "פְּדֵה אֱלֹקִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו". וְזֶה כַּוָּנַת הַכָּתוּב "וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא", הַיְנוּ שֶׁלֶּעָתִיד יַרְאֶה הַשי"ת שֶׁמָּקוֹם אֲשֶׁר עַמִּי עוֹמֵד עָלֶיהָ לֹא הָיָה שָׁם עָרוֹב כְּלָל, "וְשַׂמְתִּי פְדוּת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ".

וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת שָׁם עָרֹב. הַיְנוּ שֶׁהַשי"ת יְבָרֵר אֶת יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי הֱיוֹת בָּם מַחְשָׁבוֹת זָרוֹת. כַּמְבֹאָר בְּחֵלֶק רִאשׁוֹן (פרשת וארא) שֶׁמַּכַּת עָרוֹב רוֹמֶזֶת עַל הַמַּחְשָׁבָה. וּלְשׁוֹן "וְהִפְלֵיתִי" הַיְנוּ הַבְדָּלָה בְּדָרֶךְ פֶּלֶא, שֶׁאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֵדַע הָאָדָם בְּעַצְמוֹ אֶת נִגְעֵי לְבָבוֹ, יַפְלֶה הַשי"ת אֶת לֵב יִשְׂרָאֵל לְהַפְרִיד הָרַע לְבִלְתִּי הֱיוֹת שָׁם עָרוֹב, כִּי בֶּאֱמֶת שׁוֹרֶשׁ כָּל הַחֲטָאִים הוּא גֵּאוּת, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר שֶׁהַכֹּל הוּא מֵהַשי"ת, כְּמוֹ שֶׁאִיתָא בַּגְּמָרָא (ברכות ל"ה.) כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְרָכָה מָעַל, הַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר שֶׁהַכֹּל הִיא שֶׁל הַשי"ת, וְכֵן בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אִם מִתְגָּאֶה בָּהֶם בְּמַה שֶׁמַּכִּיר לְפִי הַשָּׂגָתוֹ אָז אֵין לוֹ כְּלוּם, כִּי פְּנִימִיּוּת שֶׁל מַעֲשֵׂי הַמִּצְוֹת הֵם לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגַת הָאָדָם. כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בִּשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא הָיָה יְסוֹד וְשֹׁרֶשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂי הַמִּצְוֹת עַד שֶׁהוּא בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִכָּל מָקוֹם אָמַר (קהלת ז',כ"ג) "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי", שֶׁשֹּׁרֶשׁ פְּנִימִיּוּת טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת הֵם לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגָתוֹ, וּמַה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַכָּרַת דַּעַת הָאָדָם אֵין לוֹ קִנְיָן וּזְכוּת בּוֹ. כִּדְאִיתָא (בהגהת אשר"י ב"מ פ"ב) בְּאֶחָד שֶׁקָּנָה מֵעַכּוּ"ם בְּדִיל בְּחֶזְקַת בְּדִיל, וּמְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּחֶזְקַת בְּדִיל, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁבְּתוֹכָם הוּא כּוּלּוֹ כֶּסֶף, וּפְטָרוֹ הָרַ"א מִמִּין. וְזֶה שֶׁכָּתוּב "וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא", שֶׁלֶּעָתִיד יְבָרֵר הַשי"ת אֶת מַחְשָׁבוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל חִשְׁקָם וּרְצוֹנָם הָיָה רַק לְהַטּוֹב הַנִּמְצָא בְּהַדָּבָר, וּכְמוֹ בְּיִצְחָק שֶׁרָצָה לְבָרֵךְ אֶת עֵשָׂו, יִתְבָּרֵר אַחַר כָּךְ שֶׁכָּל חִשְׁקוֹ הָיָה מַה שֶּׁנִּמְצָא בּוֹ עַל הַלְּבוּשׁ חֻשַּׁק לְחַיִּים, וְלֶעָתִיד יַפְרִיד הַשי"ת אֶת כָּל הָרַע מֵהַטּוֹב לְבִלְתִּי הֱיוֹת שָׁם עָרוֹב, וְזֶה יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ פֶּלֶא.